

- Azaz, tűzzük célul magunk elé, hogy eredményes nevelésünk érdekében iskolánkban teremtsük meg a socialista közösséget, melyekben a személyes kapcsolatokon át, hasznos tevékenységekben érvényesül a közösség érdeke, lehetőségét biztosít a személyiség maximális kibontakoztatására.
- Elégítsük ki a gyerekek romantikus játékigényét, fejlesztve játékkultúrájukat.
- Tevékenységi formaként tartalmas, változatos őrsi és rajfoglalkozásokat ajánlunk, ahol érvényesüljön a rajvezető irányító munkája, s valósuljon meg a gyerekek igénye.
- Támasszunk határozott, de elérhető, megvalósítható követelményeket gyerekeinkkel szemben, és értékeljük azokat biztatást adva a lemaradóknak.
- Havi értékeléseinkkor kapjanak dicséretet azok, akik élenjártak a tanulásban, magatartásban, közösségi munkában, de ne menjünk el szórtanul a mulasztók mellett sem. Itt javasoljuk, hogy legyen magatartási füzet azokban az osztályokban is, ahol eddig nem volt. Működtessük még hatékonyabban ezeket a füzeteket. Szolgálja ez az ellenőrző rangjának emelését.

Sok-sok feladat elhangzott a helyzetelemzés mellett, amiből vagy lesz valami, vagy a feledés homályába merül. Hogy ez hogyan alakul, rajtunk, pedagógusokon múlik, hisz a pedagógus legfontosabb munkaeszköze: tulajdon személyisége. Kónya Lajos ezt sokkal szebben fogalmazta meg, befejezősül az ő sorait idézem:

„Nemcsak olvasni — oly szűkös a szó,
nem írni csak — az írás elmosódik —
tanítani a lét megmaradó örömeit, a dolog
dárídóit,
a töltekező szellem bő vigalmát,
a lélek beleélő örömet,
megőrizni a gyermeki szabadság
önfeledtségét . . .
. . . ki nem fogyó
kíváncsisággal merülni a fölvert
vizek alá — ilyen útravaló
volt tarsolyomban, míg elénk álltam.
Látom ma is szemükben azt a fényt.
S nem tudom, bennük
fölvillanok-e olykor — fáklyaként!”

DR. CSEH BÉLA
Baja

Szóbeliség és írásosság a tanulók foglalkoztatásában

Iskolánkban* egy korábbi időpontban vizsgáltuk a címben szereplő témát. Ezzel kapcsolatos tapasztalatainkat közreadjuk, feltételezvé: gondjaink e területen másokéhoz hasonlóak.

* Eötvös József Tanítóképző Főiskola Gyakorló Általános Iskolája.

A vizsgálatot az indokolta, hogy

- több tanulónk beszédét gondozatlannak találtuk. Megállapítottuk: sok a beszédhibás, felületesen artikuláló gyermek. Gyakori a pongyola fogalmazás, az igénytelenség a szóbeli megnyilatkozásban.
- Az írásos munkák külalakja gyakran gondtalanságra vall. Nem tapasztalható igyekezet sem a helyes betűformák, sem a helyesírás szabályainak következetes betartásában.

Az okokról az alábbi feltevéseink voltak:

1. Jelentősen megnőtt az írásosság aránya. A sok ismeret feldolgozása közben kevés alkalom és idő jut a szóbeli megnyilatkozásokra.
2. Az idő rövidsége miatt engedékeny nevelői magatartás alakult ki helytelen beszéd hallatán is.
3. Az írásos munkának csak az értékelése megoldott, a javíttatása nem. Ez önmagában kevésnek látszik a tanulói beállítódás megváltoztatásához. Az irányított (szabályozott) önellenőrzés sok esetben helyettesíteni próbálja a nevelői közvetlen ellenőrzést.
4. Az iskolán kívüli környezetben is csökkent a beszédalkalmak száma. Az érdemjegy-központú szülői érdeklődés másodlagosnak tekinti a szóbeli és írásbeli megnyilatkozások mikéntjét.

A vizsgálat anyaga és módszerei:

1. Szóbeliség-írásosság arányának megállapítása
Feladatok száma (szóbeli, írásbeli).
Írásbeli munkák időtartamának mérése.
2. Nevelői magatartás beszédhibák tapasztalása esetén
Jellemző beszédhibák feljegyzése, nevelői reakciók száma, azok minősége (eredményessége).
3. A tanulók írásbeli munkájának elemzése
Az elemzés szempontjai:
egységes fűzetvezetés az osztályban (iskolában),
az írás olvashatósága, igényessége,
a nevelői ellenőrzés rendszeressége, minősége (csak „láttam” vagy tartalmi is),
a nevelői javítás utáni javíttatás.
4. Otthoni beszélgetések időtartamának és témájának megismerése szülőkkel folytatott beszélgetések alapján, az esetleges változás irányának megállapítása (az időtartam növekedése vagy csökkenése).
Rendelkeztünk a vizsgálatban részt vevő személyekről is. A vizsgálat vezetője és összegezője az igazgató volt.

A részterületek vizsgálatát végezték:

1. 2. pont: igazgató
 3. pont: igazgatóhelyettes
 4. pont: alsó- és felsőtagozatos munkaközösség-vezetők
- A részterületek vizsgálata befejezésének határidejét, az anyag összeállításának végső időpontját is meghatároztuk.

A vizsgálat tapasztalatainak összegezése

A megállapításokhoz az alábbiak adták az anyagot:

- 17 tanítási óra látogatása és elemzése (10 az alsó, 7 a felső tagozaton; ebből 5 magyar, 5 matematika, 7 más tantárgy),

- 8 napközis csoport tanulmányi munkájának elemzése 1 héten át,
- 64 tanuló írásos munkáinak elemzése,
- fogadóórán szülőkkal folytatott beszélgetések.

A vizsgálat tapasztalatai alapján tanulóink beszédét a következők jellemzik *hangképzésben*:

- a légzéstechnika általában megfelelő,
- a hangképzésben részt vevő szervek renyhe működése, ennek következtében motyogás, nehezen érthetőség, elmaszatolt szókezdés, elnyújtott hangzók;
- a hangzóképzés hibái miatt alkalmanként pöszeség, enyhe dadogás, nazális képzés;
- a hangerő nem megfelelő szabályozottsága (túl erős vagy halk).

Nyelvhelyesség vonatkozásában:

- következetlenség a mondatokra tagolásban (szerkezetben és dallamvonalban egyaránt), kötőszavak gyakori, indokolatlan használata (mondatkezdés „és”-sel, „hogy”-gyal);
- a pontos megértést segítő hangsúlyozás helytelen volta, alkalmanként hiánya;
- a túlságosan gyakori nevelői-tanulói párbeszéd közben a tanulók a kérdésre csupán kiegészítő válaszokat adnak (a teljes nyelvi szerkezet összeállítására és megszólaltatására így kevés a lehetőségük);
- a kifejezés változatosságára törekvés (rokon értelmű szavak, kifejezések használata) nem általános.

Tanulóink elemzett írásos munkáinak mindegyike olvasható volt, de ennek mértéke igen nagy eltéréseket mutat. Sok gyereknél nincs törekvés a helyes betűalakításra, kapcsolásra. Gyakori az igénytelenség, amely megmutatkozik az írószerek gondozatlanságában (tompá ceruza, maszatoló radír), téves szöveg leírásakor többszöri áthúzásban, átírásban, a füzetek gyakori firkálásában (különösen a borítókön és az utolsó lapokon), az indokolatlan helykihagyásokban. Bár tanulóink jelentős részének elfogadható a helyesírása, még így is sok közülük az, aki nem kevés hibával ír, aki különböző normákhoz alkalmazkodik a helyesírást is vizsgáló feladatok megoldásakor, valamint egyéb írásos munkáiban.

A hiányosságok feltételezett indokait vizsgálva a következő megállapításokhoz jutottunk:

1. Az írásosság arányának feltételezett jelentős növekedését nem tapasztaltuk a látogatott órákon. (El kell mondanunk, hogy a viszonyításhoz a korábbi időkben létező arányokra vonatkozó szakirodalmi tájékoztatást nem találtunk). A magyar nyelv és irodalom órákon átlag 7,5, a matematikán 12, más órákon 3 percet töltöttek a tanulók írással.

Ez szükségesnek és elfogadhatónak látszik. A szóbeli megnyilatkozásra megmaradt idő tehát elegendő, a beszédalkalmak száma sem kevés.

A házi feladatok teljesítése során is elfogadható arány tapasztalható szóbeliség-írásosság vonatkozásában. Napközis tanulóink a vizsgált héten az egyes napokon átlagosan az alábbi időt fordították szóbeli, ill. írásbeli feladataikra: hétfő: 25:19 perc, kedd: 25:13 perc, szerda: 26:17 perc, csütörtök: 23:13 perc, péntek: 25:15 perc.

A szóbeli feladatmegoldások túlsúlya biztosítja a lehetőséget a beszédképesség fejlesztésére. A számok állandósága — csak kis változása — a gyakorlat egyességére, a terhelés viszonylagos egyenletességére is utal.)

2. A tanórákon feldolgozott és megoldott feladatok száma igen magas. Ebből következik, hogy az a törekvés, amely az adott végeredmény elérését tartja alap-

vető céljának, kényszerűségből lemond a feldolgozás során tapasztalható egyéb hiányosságok javításáról. A vizsgálat 2. feltételezése igazolódott: az idő szorítása az általános, alapvető képességek rendszeres gondozását igen megnehezíti. A korábban felsorolt beszédhibák előfordulása során csak minden 7. váltott ki korrekcióra felszólító nevelői megnyilatkozást. A javításra vonatkozó tanácsok megfelelő szakmai felkészültségről árulkodnak, a javulás azonban nem következik be a szükséges mértékben, mert a tanulói alkalmazás ellenőrzésére — az idő gyakori hiánya miatt — ritkán kerül sor.

3. A füzetek vezetésével kapcsolatos normákat az egyes nevelők kialakították. Az azonos évfolyamon tanítók gyakorlatában tapasztalható az egységesítésre törekvés. Iskolánk egészét tekintve azonban a jelenleginél nagyobb szabályozottság, valamint a szabályok alkalmazásának következetesebb ellenőrzése szükséges.

Az alsó tagozaton az írásórák anyagát, a tollbamondást és a fogalmazást a nevelők ellenőrzik, javítják, értékelik osztályzattal.

Alkalmanként szöveges értékelés is van. Hasonló a helyzet magyar nyelv és irodalomból a felső tagozaton. A matematikai feladatok megoldásának ellenőrzése rendszeres (általában önellenőrzés), a nevelői javítás, láttamozás szórányos.

A többi tárgynál a szükségesnél ritkább az írásos munkák közvetlen ellenőrzése, javítása. A nevelői javítás utáni javítottatás még azoknál a tárgyaknál sem megoldott, ahol a javítás rendszeres. Részint erre vezethető vissza a helyesírási készség fejlődési ütemének lassulása az osztályfokokon felfelé haladva.

4. Az otthoni beszédalkalmakat vizsgálva 71 szülő véleményét kértük ki egy fogadóórán. Tekintettel arra, hogy ekkor a leginkább érdeklődők szoktak megjelenni, az adatokból levont következtetések nem általánosíthatók, de más mérések elvégzéséhez kiindulási alapnak felhasználhatók. A tapasztaltak:

- a) A megkérdezettek mindegyike szerint a gyermekével naponta folytatott beszélgetései rendszeresek, de ezek időtartama különböző.
- b) A gyermekek legtöbbször édesanyjukkal beszélnek, majd a teljes családdal, legkevésbé csak az édesapával.
- c) A beszélgetés témája leggyakrabban az iskola. Ezt a családi gondok, a család életének szervezése követik. Gyakori még a gyermek érdeklődése által meghatározott beszélgetés, ritkán téma egy-egy könyv, film.

A gyermek növekedésével együtt járó lényeges változást a beszélgetések időtartamában és a témák előfordulási arányaiban nem találunk.

A vizsgálat tapasztalatai alapján az alábbi feladatok megoldásáról döntöttünk:

1. Szükséges a tanulók hangképzési vizsgálata osztályonként. Az eredmény és a korrekció módjának megbeszélése az osztályban tanító nevelők feladata. Szükség szerint egyéb intézkedés (pl. logopédiai kezelés kezdeményezése is kell).
2. A nyelvhelyesség körébe tartozó hibák folyamatos, állandó javítása és javítottatása minden nevelő feladata.
3. Gyarapítani kell az olyan beszédhelyzetek számát, amelyekben folyamatos, többmondatos gondolatközlésre van lehetőség.
4. Szükséges a tanulók írásos munkájának egységes normák szerinti elbírálása. Ehhez kell a normák rendszerének kidolgozása.
5. A tanulók helyesírási készségének fejlesztése valamennyi nevelő feladata.
6. A helyesírási hibák javításának és a javítottatás módjának kidolgozása, ennek megismertetése a tantestülettel.

7. Tájékoztassuk a szülőket a tanulók beszédének és írásának állapotáról! Javító szándék tapasztalása esetén adjunk szaktanácsot az otthoni segítség módjáról.
A feladatok megvalósításán dolgozunk. Kezdeti eredmények már megállapíthatók. A mérés megismétlésére később kerül sor.

ZÉTÉNYI IMRÉNÉ
Debrecen

Meditáció az egyes érdemjegyről

Egy kollegáról beszélgetnek a tanáriban — fél füllel hallom —: ... és képzeld, ma az 5. b-ben 14 egyest adott, nagyon szigorú...

Sietek, nem velem beszélgetnek, nem kapcsolódom be, de egész nap nem hagy nyugodni, gondolataimban újra meg újra visszatér ez a tizennégy egyes dolgozat. Meg, hogy nagyon szigorú.

Először is, mi az, hogy szigorú?

Mi, akik régen végeztük el a tanítóképzőt, igen fogékony életkorunkban 15-től 18 éves korunkig, minket megtanítottak arra, mi az, hogy szigorúság. De nem így neveztek tanáraink, hanem így: következetesség. Hogyan is volt? Izgatottan és kíváncsian lapozom fel régi tervezet-vázlat füzetemeimet. Nézem a gondosan ellenőrzött tervezetek alatt az aláírásokat, és látom magam előtt (ki ne emlékezne régi debreceni diákként rájuk): Béberné Gergely Ilus nénit, Sas Pista bácsit, Szücs János bácsit, felejtethetlen gyakorlóiskolai tanítóinkat.

Szigorúak voltak? Nem — sugárzó átadóerő, példamutatás, következetesség, a pálya iránti felelősségérzet és alázat, nagyfokú gyermekcentrikusság jellemezte őket.

Olvasom a füzetek széljegyzeteit, amit a bírálati órákon lejegyeztem:

— Kedvesem — mondta Ilus néni halkán, hűvösen és határozottan —: ne feledd, hogy csak azt kérheted számon, amit nem „feladtál”, hanem „átadtál”.

Sas Pista bácsi legyintett, mint aki unja a sok beszédet, és azt mondta: — A tananyagot úgy kell tálalni, hogy szívesen befogadja a gyermek. „Semmi sincs az értelemben, ami nem volt az érzékben” — idézte a régi igazságot. (Ma ezt tevékenykedtésnek nevezzük.)

— Hát jányom, ezt elkapkodtad, ezt nekem újra kell tanítanom, már pedig semmi nincs nehezebb a világon, mint átтанítani! — csóválta a fejét Szücs János bácsi.

Elfogadtuk, befogadtuk és alkalmaztuk, amit mondtak, mert olyan órákat láttunk tőlük, hogy — nem túlzok — lélegzet-visszafojtva lestük a varázst, mi történik egy-egy órájukon „lélektől lélekig”.

Olyan egyszerű: ismertből az ismeretlenhez, közelitől a távolihoz, konkrétól az absztrakthoz, gyakorlattól az elmélethez és vissza a gyakorlathoz, minél több érzékszervet foglalkoztatva — megtanítani a gyermeket. (Ugye, Pista bácsi, jól mondom. Nem gyereket, hanem gyermeket. A tanár úr mindig kijavított bennünket, miszerint a gyerek szónak olyan pejoratív kicsengése van, mintha azt mondanánk: bagatell.)

Lám csak, azt hittem régi emlékeket idézek, és mindezt ma is hordom magamban — a velem együtt végzettekkel — talán a véreemben.